

את הקדושה. ואילו הפנימי יש לו דין כלי שרת ולא מתחלל.

מסכת זבחים דף כז

מזבח החיצון רצפה, פנימי כלי שרת

וכשנחבר את המשך חכמה עם דברי הבית ישי, נמצא שמזבח החיצון שהוא דבר חדש, קדושתו בטלה עם קדושת המקדש. אך מה שעשה משה לא בטל לעולם כידוע מדברי רבותינו, וממילא המזבח הפנימי שהוא אותו מזבח של משה, לא בטלה קדושתו לעולם.

הגמ' מחלקת בין שני המזבחות: החיצון נחשב רצפה, והפנימי נחשב כלי שרת. מבאר רש"י דמזבח החיצון הוא בנין אבנים ולא נמשח, ואילו הפנימי הוא כלי שרת ונמשח עם המשכן.

החשק שלמה מקשה, הרי גם המזבח החיצון נמשח בידי משה. ותירץ שבבנין בהמ"ק לא השתמשו במזבח הנחושת של משה, אלא עשו מזבח אבנים ובמידות אחרות, וללא משיחה. ואילו מזבח הזהב נשאר אותו מזבח מזמן משה.

דף כח

הנאה שהיא מצוה

באכילת כהנים יש דין "למשחה לגדולה כדרך שהמלכים אוכלים".

והקשו דבמלכים (א פ"ז פסוק מוח) נאמר: "ויעש שלמה את כל הכלים אשר בית ה' את מזבח הזהב", הרי שעשה שלמה מזבח חדש. ובאמת רש"י (לעיל שם פ"ו פסוק כ) תמוה מדוע נגנו המזבח שעשה משה.

באתון דאורייתא (כלל כד) למד מכאן שבאכילת קדשים, ההנאה עצמה היא מצוה, שכן צורת אכילת קדשים צריכה להיות בהנאה. ומהאי טעמא אין צריך כוונה באכילת קדשים, דשייך כאן הכלל "המתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה". ויש שהביאו בשמו שעל כן אין באכילת קדשים את המושג "מצוות לאו להנות ניתנו".

ובאוה"ח (שמות כה, ט) מציין שהדבר נרמז בכך שפרשת מזבח הפנימי אינה מופיעה עם שאר הכלים והוא משום שנעשה חדש בימי שלמה. והגרי"ז (פרשת תצוה) מבאר דבבית עולמים הרי נאמר דין 'הכל בכתב' על כל כלי וכלי, ולהכי הוצרך לעשות המזבח חדש כפי המשקל שנאמר במגילה שמסר דוד לשלמה.

ודומים הדברים להקדמת האגלי טל, שההנאה מדברי תורה היא חלק מצורת לימוד התורה.

עכ"פ חזינו להדיא דלא כהחשק שלמה שמזבח הזהב היה אותו מזבח של משה.

רבי צדוק הכהן כתב (צדקת הצדיק רכט) שיש הבדל בין אכילת חול לאכילת שבת. דבחול ראוי לעובד ה' שלא יהנה מהמאכל הנאת הרשות. אולם בשבת ויו"ט ההנאה עצמה היא מצוה. וברמ"א איתא (שז, א) שבני אדם שסיפור שמועות ודברי חידושים הוא עונג להם, מותר לספרם בשבת, כלומר שיש בדבר עונג שבת. כל דבר שבחול נקרא 'רשות', אם נהנה ממנו בשבת חשיב 'מצוה'. ועל כן השבת נקראת "מתנה טובה שיש לי בבית גנזי", דהיינו שההנאה מהמאכל נחשבת למצוה.

ובבית ישי להגר"ש פ"ש זצ"ל (סי' לב) וכן מובא מהרוגאטשובר זצ"ל, מבואר, דהנה כל הכלים שעשה משה משיחתן מקדשתן, ומכאן ואילך עבודתן מחנכת. ומעתה, כשעושים כלי זהה לכלי שעשה משה, נחשב שזה חליפתו ותמורתו, והמשיחה של הכלי הראשון תקפה גם על הכלי החלופי. ועל כן המזבח שעשה שלמה באופן זהה למזבח משה, נחשב כמשוח. ואילו מזבח החיצון שנעשה באופן אחר, אין המשיחה של המזבח דמשה מועילה לו.

מוצאים אנו אפוא מצבים של הנאה גשמית שהופכת להיות מצוה – ככהנים שאוכלים במקדש, וכן אצלנו באכילת שבת ויו"ט שההנאה הגשמית מן המאכלים היא מצוה.

נמצינו למדים שמזבח הפנימי הוא המשך למזבח משה, והחיצוני הוא חדש.

במשך חכמה (פרשת תצוה) מבאר שהחיצון יש לו דין בהמ"ק, ובו נאמר דין "באו בה פריצים וחללוה", ואיבד

דף כט

טובה לה. אדם שאינו משלם את נדרו פירושו של דבר שאינו רואה את עצמו חייב, ממילא אינו זכאי לאשתו. ואמנם מדובר שהאשה עצמה יש לה סיבה למות (אחרת לא היתה נענשת רק בגלל בעלה), אך הטעם שהבעל נענש בכך, הוא מפני שאינו רואה את עצמו כחייב.

ומובן לפי ב' הסברים אלו שדוקא אם אינו משלם נדרו כלל, אז הוא פלג גופא, ומוכח מכך שאינו מרגיש מחויב, אבל במאחר אין שייכים טעמים אלו.

דף ל

אם כן מרתת רתח

לוי שאל את רבי שאלה, והתכוין ללמוד את התשובה מן האופן בו יענה רבי – אם בניחותא או בריתחא.

ומקשים המפרשים, דלכאורה אסור לכעוס ואין יתכן שרבי ירתח.

ובעיקר ענין הכעס יש סתירה גדולה ברמב"ם. בהלכות דעות פ"א (ה"ד) מבאר הרמב"ם את יסוד המידה הממוצעת, ומביא כדוגמה את הכעס, שלא יהיה בעל חימה נוח לכעוס, ולא כמת שאינו מרגיש, אלא בינוני, לא יכעוס אלא על דבר גדול שראוי לכעוס עליו, כדי שלא יעשה כיוצא בו פעם אחרת. הרי שמותר וראוי לכעוס על דברים שמצדיקים כעס.

ואילו בפ"ב (ה"ג) כתב שיש דברים שאסור לאדם לנהוג בהם מידה בינונית, אלא יתרחק בהן עד הקצה האחרון. כגון הכעס שהיא מדה רעה עד מאוד וראוי לאדם שיתרחק ממנה עד הקצה האחר, וילמד עצמו שלא יכעוס ואפילו על דבר שראוי לכעוס עליו.

הרי כאן סתירה בין פ"א לפ"ב.

ברבינו יונה על אבות (ב, י) נראה שנקט כרמב"ם בפ"א, שמותר לכעוס על דבר שראוי לכעוס עליו.

בספר כנסת הגדולה (לשונות הרמב"ם) כתב ליישב, דבהמשך דברי הרמב"ם בפ"ב כתב: "ואם רצה להטיל אימה על בניו ובני ביתו או על הציבור אם היה פרנס וכו' יראה עצמו בפניהם שהוא כועס כדי לייסרם ותהיה דעתו מיושבת בינו לבין עצמו, כאדם שהוא מדמה כועס בשעת כעסו והוא אינו כועס", ומעתה י"ל דמה שכתב הרמב"ם בפ"א שייכעס על דבר גדול, היינו

אין אשתו של אדם מתה אא"כ מבקשין ממנו מומן ואין לו

"אין אשתו של אדם מתה אא"כ מבקשין ממנו מומן ואין לו", אך אין הדברים אמורים באופן שמקיים נדרו באיחור אף שעובר על בל תאחר, וכפי שביארו התוס'.

אלא שקשה על כך מדברי חז"ל במקומות אחרים, בויקרא רבה פרשה לז ובזוהר פרשת וישלח (דף קעד, ב) שיעקב אבינו נענש במיתת רחל, מפני שנדר להביא קרבנות ואיחר את נדרו. ולשון המדרש "כל מי שנודר ומשהה נדרו קובר את אשתו", ובזוהר כתוב שהשטן מקטרג בשעת הסכנה, ועל כן בשעת הלידה של רחל התעורר הקטרוג על כך שיעקב לא שילם את נדרו בזמנו.

הרי ממקורות אלה שגם על איחור הנדר נענש האדם במיתת אשתו, ודלא כמב' בסוגיין.

בטורי אבן (ר"ה ו, א) מקשה עוד, לפי הבנת התוס' שכאשר לבסוף יקיים האדם את נדרו, לא ייענש במיתת אשתו, מהו האופן בו כן ייענש, הרי לעולם יתכן שבהמשך חייו יקיים את נדרו, ומתי נוכל לקבוע שאין הוא משלם כלל. ויישב שמדובר באדם שהחליט בלבו שלא לשלם את הנדר לעולם. ועוד תירץ שכאשר יש תאריך לשלם את הנדר ולא שילם, בזה מיירי שנענש.

וע"פ תירוצו השני יש ליישב גם את ההערה מיעקב אבינו, שכן היה עליו חיוב לקיים את נדרו לאחר שהקב"ה החיה אותו ונתן לו נכסים, וכן הוא בזוהר שם, שהקב"ה אומר שהרי יש ליעקב נכסים וממון ומדוע אינו משלם.

והנה בהבנת הדברים שאשתו של אדם מתה כשאינו משלם את הנדר, יש להסביר בב' אופנים.

בספר אברהם את ידו (לר"א פלאגי' בנו של ר"ח פלאגי', דרוש ד) מבאר שהרי בכל מעשה טוב נוצר מלאך, וכאשר אדם נודר נדר, מתחיל להיבראות מלאך, וכאשר אינו משלים את המצוה ואינו משלם את נדרו, נותר כאן מלאך של 'פלג גופא', ועל כן נענש האדם שהוא עצמו יישאר 'פלג גופא' במיתת אשתו.

הסבר נוסף אמר הגר"ח שמואלביץ זצ"ל (שיחות מוסר תשל"ב מאמר לב), שכאשר אדם מרגיש שיש לו חוב, הוא ימצא דרך לשלם, גם אם אין בידו מעות כעת. והנה אין לך חיוב לאדם יותר מכלפי אשתו, שיש לו להכיר

החיד"א (ברכ"י יו"ד סי' שלד) העיר על הגמ' כאן "ואי חזינן לשורש הכתוב, יתפלא האדם לשון זה איה מקומו, ובודאי דרבא אגב אורחיה השמיענו דין דאין לדקדק אלא בלשון היוצא מפיו, ולא דייקנן בשיירי הלשון ובעיקרו, ולמדנו בכל כה"ג דאין לדקדק נקט לשון זה". כלומר שאף שאין קשר אמיתי בין הלשון שאמר רבא לכוונת הפסוק הזה, אין בכך מאומה, דשיגרת לשון בעלמא הוא.

ואולי יש ליישב עוד, דהאיסור להשתמש בפסוקים הוא שאין בכך תועלת, אך כאן יש בדברי רבא רמז להסבר בפסוק. דהנה מה הפירוש "ויקץ כישן ה"? מבאר הרמח"ל (דעת תבונות סי' קמו): "ונמצא שהזמן שהקב"ה מניח לרשעים החבל ארוך, שהם גוברים בעולם ומשחיתים את היושר ואת הצדקה, אין נקרא זה לגביו אלא כביכול – שינה. ובשעה שייקץ מן השינה הזאת, נאמר בו ויקץ כישן ה' וגו' ויך צריו אחרו".

כלומר, ענין הפסוק הוא שגם כאשר נראה שח"ו עיב ה' את הארץ, אין זה אלא כשינה, ובעת הנכון יתעורר וישוב להנהיג את העולם.

רבי צדוק הכהן (ליקוטי מאמרים אות ה) מבאר שכאשר עם ישראל בגלות, נראה שאוה"ע שולטים, אך האמת היא שיש כאן שינה, שבסופו של דבר השינה תביא לכך שיתעורר עם כוחות חדשים, כך הגלות היא הדבר שיתן לעם ישראל את הכוח בגאולה. כל החושך הזה הוא ירידה לצורך עליה, כענין השינה.

אולי י"ל (וכן למדתי מתוך דברי האמרי אמת) שזה נכלל בדברי רבא. שכדוגמת הפיגול שיש חלק רדום שבהמשך חוזר וניעור, כך מה שנאמר אצל הקב"ה "ויקץ כישן ה'", היינו שהקב"ה נמצא כאן אלא שלפעמים צריך התעוררות כדי לפעול ולגאול. וא"כ אין משתמשים בפסוק, אלא זו הצורה לבאר את הפשט בפסוק, ולכן מותר לאומרו.

דף לב

שחיטה כשרה בזר

שחיטה כשרה בזר.

בפשטות אין העדפה לכהן. ומצינו במאמרים שבסוף חת"ס ויקרא, דהנה בברכות (לא, ב) מובא המעשה בשמואל הנביא שבילדותו היה במשכן וראה שמחזרים אחר כהן, ושמואל הורה ששחיטה כשרה בזר, ועלי

שיראה עצמו כועס, אבל לא יכעס באמת אפילו על דבר גדול.

ובמרכבת המשנה הביא את תירוץ הכנה"ג, והעיר שאין משמע כן מדברי הרמב"ם, שהרי מגדיר שהכעס שייך לדרך אמצעית, אלמא דכשהוא דבר גדול יכעס ממש.

ונראה להוסיף על דברי הכנה"ג (וכן מובא מהגרי"ז) שמה שאסר הרמב"ם כעס בהחלט, היינו כעס ששולל מהאדם את השליטה על עצמו, וכפי שמביא בהמשך את דברי חז"ל "כל הכועס כאילו עובד ע"ז", ומה שבפ"א התיר לכעוס, היינו בכעס שיש לאדם שליטה עליו ולא שהכעס שולט באדם.

והדברים מדויקים היטב בגמ' כאן. שלוי התכוין ללמוד מאופן תשובתו של רבי, אם תהיה בניחותא או בכעס, וקשה מנין לו שרבי יכעס, אלא שאין מדובר כאן בכעס שתוקף את האדם ומשתלט עליו, אלא איירי בכעס נשלט שמעורר האדם לצורך, וכמו בדוגמה זו שרבי כעס כדי ללמד את התלמידים.

דף לא

ויקץ כישן - להשתמש בלימוד בלשונות שנאמרו על הקב"ה

חצי זית חוץ לזמנו וחצי זית חוץ למקומו וחצי זית חוץ לזמנו, אמר רבא ויקץ כישן הפיגול.

לשון זה לקוח מתהלים (עח, סה) בענין נקמת ה' מהגויים - "ויקץ כישן ה' כגבור מתרונן מייז".

בשאלת יעב"ץ (סי' קע) כתב שאסור לאדם להשתמש בשבחי הקב"ה לצורכי חול, ומביא מספר חסידים (סי' תתקל"ו) "אין משנין את השם כלפי הדיוט כגון ששלח אחד לנדיב יהי כבוד ה' לעולם, ושלח לו יהי כבוד אדוני (הנו"ן בחיריק) לעולם ישמח אדוני במעשיו, זה לא יתכן שהרי אמרו לא יעשו אולם כנגד אולם וכתוב ובמתכונתו לא תעשו כמוהו, אל תמירני, וזה משנה את השם להדיוט".

והקשה היעב"ץ מסוגיין שמשתמש רבא בפסוק "ויקץ כישן ה'" ביחס לפיגול. ויישב שרק בשבחי ה' אין להשתמש, אך בתארים בעלמא שאינם שבה, אין מניעה.

ורחמים, מצות כהונה, מצותו עליו שיהא כהן במדת חסד".

דף לג

הכל בכתב

אין פותחין פשפש עבור הכנסת ידי המצורע, משום שנאמר "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל וגו'".

והנה כתוב בילקוט שמעוני (דה"סי תתרפ"א): "מגילת בית המקדש מסרה הקב"ה בעמידה... הכל בכתב מלמד שניתנה תורה לידרש". וצ"ב מה השייכות בין צורת המקדש ובין מה שהתורה ניתנה לידרש.

בח' הגר"י (דברי הימים) מבאר ע"פ דברי הרמב"ם (מגילה ב, יח) "כל ספרי הנביאים וכל הכתובים עתידיים ליבטל לימות לימות המשיח חוץ ממגילת אסתר, והרי היא קיימת כחמשה חומשי תורה וכהלכות של תורה שבע"פ שאינן בטלין לעולם". והנה דין הכל בכתב הלא מספרי הנביאים הוא, וא"כ ס"ד דכמו דספרי הנביאים בטלים, ה"נ בטל דין הכל בכתב, וזהו מה דאמר גבי הכל בכתב שניתנה תורה להדרש, היינו דאע"פ דספרי הנביאים בטלים, מ"מ הכל בכתב נשאר מהלכות תורה שאינם בטלים, והכל בכתב בבית שלישי יהיה קיים כדין הכל בכתב בבית ראשון ושני, וכפי הכל בכתב שיהיה בבית השלישי.

ויש להוסיף בביאור הענין ע"פ המהר"ל בדרך חיים (אבות ה, כ) אודות מה שכתוב שם וכן אנו אומרים בתפילה "יה"ר שיבנה בהמ"ק במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך", ומה השייכות ביניהם. מבאר המהר"ל כי בהמ"ק ותורה הם עיקר העולם; המקדש הוא הלב והתורה היא המוח. כשם שהלב מעניק חיים לכל האברים, כך המקדש. והמוח מחבר את הגוף לעליונים, וכן היא התורה לעולם.

ועל כן המקדש והתורה נקראים "אור", שהחושך הוא העדר והם מביאים קיום ומציאות לעולם ע"י חיבורם לעליונים.

ונוסיף מה שהיה אומר מו"ר הגרמ"ש זצ"ל בשם הגר"א, ד"מלכה ושריה בגוים אין תורה", שבהעדר המקדש יש העדר לתורה. ומובן שבבנין בהמ"ק נוכח לחלקנו בתורה.

ביקש להרגו על שהורה הלכה בפני רבו. ולכאורה הוא תמוה שעד עכשיו לא ידעו ששחיטה כשרה בזר. וי"ל דאף ששחיטה כשרה בזר, הכהנים היו נוהגים מסתמא קדושה גם בשחיטה שלא היו מניחים ישראלים לשחוט. אך כאשר הכהנים אינם נוהגים כראות, אז יש קדימה ומצוה לזר שהוא צדיק לשחוט. לכן אמר שמואל לעלי, דמחמת שבניו אינם נוהגים כשורה, אז מוטב שזר ישחוט.

ובזוהר (ח"ג דף קכד, א) איתא דיש לשחוט דוקא ע"י זר. ובליקוטי יהודה (ויקרא) ביאר שזה הפירוש בדברי שמואל שהורה שהשחיטה תהיה ע"י זר, דראה שיש כאן מעין אפרושי מאיסורא שבזה מותר להורות הלכה בפני רבו, וע"פ הזוהר שיש מניעה לעשות ע"י כהן.

והטעם כתוב בזוהר "דלא יפגים ההוא אתר דאחיד ביה". וביאור הדבר מצינו כמה ביאורים שעולים למקום אחד.

השם משמואל (ליל שמע"צ תרע"ט) מבאר בשם אביו האבנ"ז דהנה הכהנים עבודתם בחשאי, והלויים בגלוי. וכמו שהכהן גדול נכנס לפני ולפנים, והלויים עסוקים בשירה. מקבלה ואילך מצות כהונה "שהיא הסתרת הדם בפנימיות הכלי עד הזריקה שהיא התדבקות בעולם העליון הנעלם לגמרי, וכל זה שייך לכהנים שעבודתם בחשאי, אבל שחיטה שהיא היפוך מזה שהיא התגלות הנעלם, שהרי כל עצמו לדם הוא צריך, שהיה נעלם בתוך פנימיות הקרבן ובשחיטה הוציאו לחוץ, אלא שחזר ונכסה בכלי השרת ע"י הכהן, אבל השחיטה בפני עצמה היא התגלות הנעלם, על כן אין לו ענין לכהונה". כלומר, השחיטה היא פעולת גילוי, ואין זה מתאים לענינו של הכהן.

ביאור נוסף ע"פ דברי רבותינו שהכהן הוא מידת החסד. וכיון ששחיטה היא מידת הדין, שממיתים את הבהמה, אין היא מתאימה לכהן.

ודבר זה מתחבר למה שכתב בנועם אלימלך (פרשת נשא) שהמתפלל שעדיין קשור לתאוות הגשמיות, עליו לבטל ולשבור את הנטיית הרעות. אך הנמצא במדרגה יותר גבוהה, אין לו צורך בשבירה, אלא יעסוק בעלייה והתקשרות. וזהו ששחיטה כשרה בזר, כלומר מי שהוא זר ולא צדיק גמור, יעסוק בשחיטה שהיא שבירת המידות. אך מקבלה ואילך שמתחברים למקומות יותר גבוהים, זהו הדבר שמתאים לכהן דהיינו אדם השלם במידותיו. ולשונו: "אבל מי שרוצה להמשיך השפעות צריך להיות במדרגת כהן שהוא חסד, וזהו מקבלה ואילך פי' שרוצה לקבל שפע

דף לה

שבח הוא לבני אהרן

לפי רבנו, הטעם שפוקקים את אמת המים בערב פסח, דשבח הוא לבני אהרן שיהלכו עד ארכובותיהם בדם.

בשו"ת הלכות קטנות (ח"א סי' כ) דן במוהל שמתייבש דם המילה על אצבעותיו, כיצד יטול ידיו לאכילה. ומביא ע"פ גמ' זו, דשבח הוא למוהל שידיו צבועות בדם מילה, ואידי דחביב אינו מקפיד עליו ואינו חוצץ.

ובט"ז (או"ח סי' תקפד) כתב שהמל בראש השנה ורוצה לתקוע, לא יקנה את הדם מפיו, אלא בפה מלוכלך בדם יכול לתקוע בשופר, לערב מצות מילה בשופר.

ובדגול מרבבה שם מקשה דאם הדם יבש, הרי הוא חוצץ כמב' בגמ' כאן. וכן קשה על דברי ההלכות קטנות.

ומתריך בספר הלכה רווחת על ההלכות קטנות, דבהלכות חציצה ישנו דין שאין חציצה במי שאומנותו בכך, כגון צבע וקצב, שמתלכלכים בדרך מלאכתם. ועל כן מוהל שדרכו להיות מלוכלך בדם, אינו חוצץ. ולא דמי לגמ' כאן שמדובר על דם שמוגיע כתוצאה מכך שפוקקין את העזרה, ולא כדבר שמלווה באופן קבוע את עבודת הכהנים. ומה שמביא ההלק"ט ראייה מהגמ' כאן, הוא להוכיח שיתכן לכלוך שיהיה חביב, אך כאן הוא וצץ, ובנידון דמוהל אינו חוצץ.

באגרות משה (יו"ד ח"ב סי' טז) כתב שבמצוה שמלכלכת את הידים, ולובש בשביל זה בתי ידיים לכסותם, הוי בזיון למצוה משני טעמים, חדא דצריך האדם לעשות בשמחה ובאהבה, שיתכבד בלכלולך ידיו בשביל המצוה. ועוד שהוא כמואס ח"ו במצוה בשביל הלכלוך, ואלמלי לא היתה לו עצה זו לא היה עושה, שזהו בזיון.

וידועים דברי החת"ס (סוכה לו, א) דאתרוג שנעשה מנומר מחמת משמוש הידיים ורוב הנענועים, נראה דהוה הדר, כיון שבאו על ידי מצותו, זהו הודו והדרו. ומביא ראייה מהך דהכא "שבח הוא לבני אהרן שילכו עד ארכובותיהם בדם".

ובשפתי חיים (מועדים ח"ב עמ' צח) עורר שהרי דם הוא דבר מאוס שנפשו של אדם קצה ממנו, א"כ איזה שבח יש בהליכה בתוך הדם? אלא הורונו חז"ל שאפילו דבר חומרי מאוס כמו דם, כאשר הוא משמש לעבודת

מעתה יומתקו דברי הגרי"ז, ש'הכל בכתב' מלמד על מקדש ותורה גם יחד, ששניהם מביאים את האורה לעולם. וכשם ש'הכל בכתב' נשאר לעתיד, כך התורה.

דף לד

קרנן מן החיה

ריש לקיש סובר שאפשר להביא קרבן מן החיה, ודלא כרבי יוחנן. ולמסקנה עלה ריש לקיש בתיובתא.

המהרש"ל בשו"ת (סי' עב) מביא נידון אם מותר לברך ולקרוא ק"ש ללא כיסוי ראש, והתרוה"ד כתב שמחויב בכיסוי ראש, אך אין המהרש"ל יודע מקור לכך, ובמס' סופרים יש בכך מחלוקת. וממשיך המהרש"ל: "ולולי שאינני רגיל לחלוק על הקדמונים אם לא שיש גדול שיסייעני, הייתי נוטה להקל ולברך בגילוי הראש, ואפילו לקרות ק"ש שרי, שהרי איתא במדרש רבה (ויקרא כז, ו) אמר רבי ברכיה מלך בו"ד משגר פרוטגמא (איגרת) שלו למדינה, מזה הן עושין, כל בני המדינה עומדים על רגליהם ופורעים את ראשיהן, וקוראין אותה באימה בראה ברית ובזיע, אבל הקב"ה ית' אומר לישראל קראו ק"ש פרוטגמא דידי, הרי לא הטרחתי עליכם לקרות לא עומדים ולא פרועי ראש כו'. משמע להדיא דליכא איסור בפריעת ראש". וביאור דבריו, דבמדרש מבואר שקב"ה לא מטריח אותה להתפלל בגילוי ראש, משמע שאם חפצים בזה הרי זה מותר.

וכן הגר"א בביאורו (או"ח סי' ח) מביא ראייה זו.

אלא שהחיד"א (ברכ"י סי' ב ס"ק ב) דוחה ראייה זו, ומבאר כך: באותו מקום במדרש נאמר "אמר הקב"ה עשרה מיני בהמות מסרתי לך, שלשה ברשותך ושבעה אינן ברשותך, שלשה ברשותך – שור שה כשבים ושה עזים, ושבעה אינן ברשותך – איל צבי ויחמור וכו', לא הטרחתי עליכם ולא אמרתי אליכם להתגיע בהרים להביא לפני קרבן מאלו שאינן ברשותך, אלא ממה שברשותך מן הגדל על אבוסך, הדא הוא דכתיב שור או כשב או עז". הרי כאן לשון דומה לענין הקודם, והרי לא ניתן לפרש כאן שניתן להביא קרבן מן החיה, דהרי איתותב ר"ל, ובהכרח שמה שאמר המדרש "לא הטרחתי אותך" אין הכוונה שאפשר אחרת, וממילא ה"ה לגבי גילוי הראש מה שאמר המדרש "לא הטרחתי עליכם להיות פרועי ראש" אין פירושו שאפשר באמת להיות כך.

מחשבת קצרה על הדף

SHORT MACHSHAVA ON THE DAF

בספר ראש המזבח מבאר שלשון "לא תותירו ממנו עד בוקר" הוא ללא מחשבה ותכנון, וכמ"ש "ויוותר יעקב לבדו", שכך קרה אף שלא התכוין. וכן "והמלאכה היתה דיים והותר", שאף שלא תכננו כן, כך קרה. אך לשון 'הנחה' הוא בכוונה, וכמ"ש "וינח משה את המטות" לשם מטרה מסוימת, וכן "ותנח בגדו אצלה", שהניחה הבגד אצלה בכוונה תחילה. ובפרשת המן נאמר "איש אל יותר ממנו עד בוקר" היינו בלא כוונה, וביום שישי נאמר "את כל העודף הניחו", כלומר עם כוונה. ובגמ' ב"מ יש מושג שנקרא "ספק הינוח" שאין ידוע אם התכוין להניח.

ובספר כתר כהונה על הספרי פרשת חוקת מבאר על דרך זו, שלשון הנחה היא בכוונה, וכמ"ש הגר"א באדרת אליהו "הניח מחוץ למחנה", דוקא ע"י דעת ולא חרש שוטה וקטן. וכן בלשוננו, כשלאדם יש רעיון בסיסי שעליו הוא בונה, מכנים זאת "הנחה".

וזה הפירוש כאן בגמ', "לא תותירו" הוא בלא כוונה, "לא יניח" הוא בכוונה, ומורה הדבר על מחשבת הינוח.

הרמב"ם בהל' פסולי המוקדשים (פי"ח) כתב שהמותיר אינו לוקה משום דהוי ניתק לעשה. ומקשה הכס"מ תיפוק ליה דהוי לאו שאין בו מעשה. ותירץ ראש המזבח, דאם הניח האדם בכוונה למחר, יש כאן מעשה, וכל שתחילתו ע"י מעשה, תו חשיב לאו שיש בו מעשה (והביא לכך ראיות).

ולפי פירושם רואים כמה מדוקדקת דרשת חז"ל כאן.

ה' ונהפך לאמצעי לכבוד שמים, לא זו בלבד שאינו דבר מגונה ומכוער, אלא אדרבה הוא יפה ומושבח. ומזה נלמד כי לכל דבר גשמי יש שימוש ותכלית רוחנית לגילוי כבוד ה'. וזהו הלימוד הכללי מבהמ"ק ועבודתו, שמהבריאה הגשמית השפלה והאפלה קיימת האפשרות ומוטלת המשימה לגלות כבוד השי"ת.

דף לו

לשון הנחה

רבי יהודה סובר שהמחשב להניח את הדם למחר, נפסל הקרבן. ובתחילה סברנו שמקורו הוא משני הפסוקים – לא תותירו ממנו עד בוקר, לא יניח ממנו עד בוקר, והפסוק השני בא ללמד על מחשבת הינוח. ואף שנצרך הפסוק הב' לדרשה, עדיין יש לדורשו, דלימא קרא לא תותירו, אם אינו ענין להינוח, תנהו ענין למחשבת הינוח.

הפשט הפשוט בגמ' הוא, שלומדים משינוי הלשון בעלמא.

אך במפרשים כאן הזינן שלומדים כן מעצם לשון הנחה.

השטמ"ק מביא בשם רבינו פרץ, שלשון 'להותיר' הוא שלא אכלו, וכמו שנאמר על המן "ויוותרו אנשים ממנו עד בוקר", כלומר שלא אכלוהו. אך לשון הנחה הוא הצנעה, וכמו שנאמר "ויניחו אותו במשמר", ועל כן מוקמינן לה הכא במחשבת הינוח.